

K VÝVOJI ZEMĚDĚLSKÉHO PORADENSTVÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH DO R. 1938

F. LOM

Feudální zřízení a s ním spojená soustava trojhonného hospodářství byly brzdou zemědělského pokroku v rolnických usedlostech až do r. 1848, zatímco hospodaření velkostatku, jenž byl svobodný ve svém podnikání, se měnilo pod vlivem nových výrobních sil již v 2. polovině 18. století. Staletý systém obúrové vázanosti trojhonné soustavy nedovoľoval pokročilejším rolníkům osévat jejich pozemky ležící úhorem, jetelem nebo bramborami, neboť trval systém pastvy na úhorech.

Pádem feudalismu se otevřela cesta zemědělskému pokroku i do rolnických usedlostí. Šlo v podstatě o problém, jak vyřešit rychlé pronikání nových soustav hospodaření do statisíců rolnických usedlostí, jejichž hospodáři neměli odborné vzdělání a nebyli náležitě připraveni zavádět nové výrobní a pracovní postupy.

Zemědělské poradenství vznikalo živelně ze snah zemědělských odborníků, kteří si uvědomovali nutnost pozvednout rolnickou výrobu a přímým stykem s rolníky, přednáškami, psaním populárních knížek a učebnic, usilovali o urychlené vníkaní již osvědčených a ověřených prvků zemědělského pokroku do hospodaření rolníků. Podporovali zakládání zemědělských škol, spolků i zemědělského odborného tisku.

Venkov a zemědělské obyvatelstvo bylo v revoluční době r. 1848 i po něm středem zájmu nejen z hlediska výrobního pokroku, ale i snah o národní obrodu, sociální pokrok a celkový hospodářský růst. Vždyť dvě třetiny českého národa tvořilo v té době zemědělské obyvatelstvo, na Slovensku byl jeho podíl ještě větší. Jen venkov byl český, zatímco města byla ještě značně poněmčená.

To byl také jeden z důvodů, proč se Havlíček chtěl plně věnovat zemědělství. Když nemohl za Bachova absolutismu působit politicky a sociálně, chtěl působit jako zemědělský odborník a spisovatel pro povznesení vzdělání venkovského lidu, neboť měl vřelý vztah k zemědělství.

Zabýval se od r. 1851 myšlenkou hospodařit na najatém statku a věnovat se spisování zemědělských knih. Prostudoval mnoho zemědělské literatury, zejména Hlubkovu učebnici zemědělství. Podal návrh na organizaci intenzivního závodu na 800 měřích (153,4 ha) a vypracoval podrobnou osnovu české učebnice zemědělství. Nebylo mu však dopřáno splnit své velké plány.

Podobně i radikální demokrat, bojující proti feudální reakci a pravicově smýšlející buržoasii, Emanuel Arnold (1800—1869) chtěl svou odbornou prací působit na politické a sociální uvědomění rolnictva. Napsal v r. 1853 populární výklad o zavádění střídavého hospodářství, chtěje později napsat práci důkladnější.

Ekonomický pokrok v zemědělství mohl se uskutečnit jen na základě nových poznatků technických a technologických, sloučených v nových soustavách hospodaření, především v soustavě střídavého hospodářství. Staré postupy pracovní a technologické měly být nyní nahrazeny novými.

Rychlost a úplnost v uplatňování zemědělského pokroku závisí vždy na souhře všech činitelů, jimiž jsou:

1. tvorba pokroku samého — jeho vznik ve výzkumnictví a vědě, ve zlepšovatelství a vynálezectví, přejímání zkušeností z ciziny a ověřování v praxi;

2. metoda a nástroje šíření pokroku — tisk, školy, kursy, přednášky, vzorné statky, příklady hospodaření a návštěvy ve vzorných podnicích, individuální porady, exkurze, výstavy atd.;

3. schopnosti řídicích osob v zemědělských podnicích pokrok pochopit, přejímat a v praxi uplatňovat.

První fáze šíření pokroku po r. 1848 do 70. let neměla pevné organizace, byla živelná. Vytvořila se pokroková vrstva zemědělských průkopníků, která si uvědomovala rozpor mezi významem zemědělství a tíživým hmotným sociálním postavením rolníků. Je pozoruhodné, že někteří z nich, ti, kteří pocházeli z větších rolnických hospodářství z úrodných oblastí českých zemí, byli absolventy gymnasií. Již v první polovině 19. stol. vynikala skupina zámožnějších hospodářů větších rolnických usedlostí. Ti dávali svým synům i středoškolské vzdělání, aby mohli lépe doma hospodařit. Za nových společenských podmínek vytvořila se na tehdejší dobu pokroková skupina rolnictva jako hospodářská, myšlenkově a sociálně politicky působící síla, připravující profil rolníka nového věku“, jak zdůraznili svou knižnici bratři Lamblové.

Tato skupina nebyla jednolitá ani majetkem (byli mezi nimi již i malorolníci), ani vzděláním, byla však prolnta touhou stát se průkopníky hospodářského i sociálního pokroku. Marxistické osvětlení působnosti tříd ve společnosti zahrnuje i vnitřní diferenciaci rolnictva podle kvality odborných znalostí a schopností i podle vlivu, který byla schopna vykonávat na své společenské okolí.

Zakladateli poradenské činnosti po r. 1948 byli F. S. Kodym, F. Horský, E. A. Komers. Kodym buditelské práci obětoval celý svůj život. Šlo mu současně o hospodářsky vzestup rolnictva a o výchovu venkovského člověka. Proto se zabýval i otázkami sociálními, zejména sociálním zaopatřením chudého lidu ve stáři, zřizováním opatroven pro děti dělníků a rolníků ve venkovských obcích. Kodym na svou dobu jedinečně dovedl v Hospodářských novinách, které redigoval, vytvořit početnou obec dopisovatelskou mezi pokrokovými rolníky. Ti se stali horlivými propagátory nového způsobu hospodaření a svou iniciativou bezpečně dosvědčují, že vedle odborně vzdělané zemědělské inteligence byli to i sami rolníci, kteří rozšiřovali zemědělský pokrok na venkově.

Horský proslul zejména svými polními kázáními na shromážděních rolníků v 50. a 60. letech. Byla to metoda vysoce účinná. Vynikající odborník, jímž byla osobnost Horského, podával poučení o všech otázkách zemědělství a demonstroval nové způsoby hospodaření přímo na polích a ve stájích vzorných hospodářství, jím organizovaných („systemizovaných“).

Od 60. let měli první průkopníci zemědělské osvěty již více následovníků, z nichž vynikli zejména J. B. Lambl, J. R. Demel z Olomouce, na Slovensku D. Lichard a četní učitelé nově vznikajících zemědělských škol.

Úspěch poradenské činnosti prostřednictvím vzorných statků pokládal F. Horský za hlavní prostředek rozvoje zemědělství. Své názory rozvedl zejména v r. 1863 v anketě „promyslných (tj. racionálních) polních hospodářů“ v Praze o tom, která cesta vede k rychlému pokroku v zemědělství, zda zemědělské školy, hospodářské spolky nebo vzorná hospodářství.

Horský sám vycházel z ekonomicky naprosto odůvodněného požadavku, aby ve všech rolnických hospodářstvích byly urychleně zavedeny nové soustavy střídavého hospodářství. Rozvinul širokou akci „systematizování“, tj. zavádění těchto nových soustav do praxe a sám se toho osobně účastnil. Byl přesvědčen, že nejúčinnějším prostředkem jsou vzorná hospodářství ať velkostatkářská, ať rolnická, která působí okamžitě jako vzor hospodaření na zlepšení všech rolnických hospodářství dané oblasti. Spolky hospodářské mají proto usilovat především o zřizování vzorných hospodářství. Zemědělské školy ovšem nezavrhoval, ale považoval jejich vliv za dlouhodobý, kdežto vliv vzorných hospodářství za okamžitý. Mnoho hospodářů na shromáždění s ním souhlasilo.

Místo jediné správné cesty, usilovat o intenzivní působení všech faktorů v náležité proporcii, přičemž zemědělským školám patří přední místo, oslabil však Horský svým stanoviskem snahy po zřizování zemědělských škol. Tím se tříštila jednotnost úsilí o okamžité zavádění všech faktorů zemědělského pokroku. Vzorová hospodářství, která nejvíce podporoval, jsou stále účinným faktorem, ale tehdy k němu chyběl hlavní předpoklad: početný sbor zemědělských poradců, kteří by tento velký úkol mohli uskutečnit.

S rozvojem zemědělských škol přibývalo zanícených mužů, nelitujících námahy ani peněz, aby šířili poznání o nových způsobech hospodaření v rolnických a zejména malorolnických usedlostech. Byli to především učitelé škol v Táboře, Chrudimi, Roudnici, v Přerově, Kroměříži, Klatovech a z mnoha jiných škol, kteří mají velké zásluhy o rozšíření moderních poznatků v zemědělské praxi tehdejší doby. Na svých shromážděních a sjezdech, periodicky pořádaných, stanovali si zemědělští učitelé program své práce nejen na školách, ale i v zemědělské praxi.

SNAHY O ORGANIZACI ZEMĚDĚLSKÉHO PORADENSTVÍ

Úspěch tohoto prostředku šíření pokroku přiměl zemský sněm, aby se r. 1868 zabýval otázkou, jak organizovat kočovné vyučování. O tři roky později se usnesla Vlastenecká hospodářská společnost vyzvat okresní zastupitelstva v Čechách, aby organizovala řádné pokračovací a kočovné vyučování. Zemědělská rada v Čechách svolala r. 1876 anketu o zdokonalení kočovného vyučování. Došlo k ustanovení prvních stálých kočovných učitelů r. 1877, jimiž byli Josef Dumek a Antonín Tausche; na Moravě byli ustanoveni stálí kočovní učitelé až r. 1891. K nim přibývali inspektoři, konzultanti a veterináři zemědělských rad; jejich počet však byl velmi malý, takže kočovné vyučování záviselo hlavně na učitelích zemědělských škol. Když po r. 1883 byly zakládány četné zimní hospodářské školy, v nichž trvalo vyučování jen 6 měsíců v zimním období, rozšířila se tato služba, neboť bylo uloženo jejich učitelům věnovat se kočovnému vyučování, přednáškám a kursům po skončení vyučování v druhé polovině roku. Zemědělské rady jim pak, když se síť zimních hospodářských škol rozšířila, stanovily r. 1892 obvody jejich přednáškové činnosti.

Přednášky byly již specializované, tak jak se počaly diferencovat i zemědělské nauky na zemědělských školách a přednášeli je stále více učitelé, věnující se jednomu hlavnímu oboru. Byly ustaveny také kočovné učitelky, které organizovaly spolu s industriálními učitelkami na obecných školách hospodyňské kursy. O rolnické mlékaření se zasloužila kočovná učitelka zemědělské rady v Čechách Berta Poláková v letech 1886—1904, na Moravě kočovný učitel J. V. Pavelka.

Nelze tu nezdůraznit velkou obětavost desítek a později stovek zemědělských učitelů, kteří v Čechách, na Moravě a ve Slezsku vykonali od let 1860—1870 až do první světové války tisíce a tisíce přednášek, většinou pěšky, do vzdálených vesnic. Přímé působení škol na zemědělský pokrok nemohlo se dít jen prostřednictvím poměrně nízkého počtu absolventů; bylo třeba aktivního působení učitelů v mimoškolní činnosti na venkově, organizované inspektoři zemědělských škol.

Učitelé nejen že přednášeli, ale navštěvovali přímo malorolnické usedlosti a na místě radili, co a jak zlepšit. Byli prvními průkopníky poradenské služby v zemědělství, služby namáhané a bezplatné, opírající se jen o spolupráci hospodářských spolků. Stávali se funkcionáři hospodářských spolků, byli zakladateli a organizátory družstevní svépomoci. J. B. Uhlíř zřídil dokonce v 70. letech při škole v Chrudimi sklad superfosfátu pro okolní rolníky, aby doložil význam svépomoci. Učitelé také pořádali zemědělské výstavy, zakládali knihovny, byli redaktory zemědělských časopisů, vydávali odborné knihy často vlastním nákladem. Zakládali pokusy na školních statcích, zřizovali pokusné stanice při školách, zejména od 70. let, konali pro žáky i pro rolníky demonstrační pokusy, prováděli rozbory hmot a osiv pro rolníky. Mnozí z nich se při svém působení stali vědeckými pracovníky a to nejen profesori hospodářské akademie Tábořské, ale i ostatních zemědělských škol.

Čeští zemědělstí odborníci ve 2. pol. 19. stol. se úspěšně uplatňovali v zemědělském poradenství také v cizině, především u jižních Slovanů a v carském Rusku. V Srbsku působil v letech 1851—1856 J. B. Lambl jako profesor chemie na vojenské akademii. Do dějin jihoslovanského zemědělství se hlouběji zapsal v 60. a 70. letech jeho bratr K. M. Lambl, ředitel nově zřízené zemědělské školy v Křiževci v Chorvatsku, a hlavně pak jeho nástupce Augustin Vychodil. Oba redigovali chorvatské zemědělské časopisy a konali četné přednášky. Vychodil, který začal v Záhřebu jako sekretář Hospodářské společnosti, zaváděl po vzoru F. Horského na menších i větších hospodářstvích nové intenzivní soustavy střídavého hospodářství. Usiloval též o zakládání nových rolnických škol, vzorných plemenných stanic pro zvelebování chovu skotu a o organizaci hospodářských výstav. Napsal v chorvatském jazyku učebnice zemědělské ekonomiky, taxace, účetnictví, mlékařství, drůbežnictví a účastnil se vypracování mnoha zemědělských zákonů.

Stal se také poradcem ministerstva zemědělství Bulharska, kam po jeho osvobození z turecké nadvlády r. 1878 přicházelo mnoho české inteligence a mezi ní i zemědělstí odborníci. Z nich vynikal více než třicetiletou činností Václav Stříbrný, učitel zemědělské školy v Sadové u Plovdivu, organizátor bulharského ovocnictví a zahradnictví, který proměnil močalovitě a holé krajiny v bohaté zelinářské zahrady a ovocné sady. Řada českých odborníků (H. V. Burián, F. Hess, J. Datel) spravovala soukromé i státní velkostatky v Chorvatsku, Slavonii i Srbsku nebo se účastnila melioračních prací. Příkladem je vynikající český odborník v melioracích J. V. Hráský, za jehož působení v Lublani v posledních desetiletích 19. stol. byly odvodněny zamokřené nížiny a přehrazeno mnoho horských bystrín. Obdobně působil v Bulharsku v 80. letech Karel Vosyka.

Velmi mnoho zemědělských odborníků působil v carském Rusku. Jako vynikající ovocnářský a sadařský odborník se tu uplatnil syn Boženy Němcové, Jaroslav Němec, působící na Ukrajině. R. 1895 byl ruským ministerstvem zemědělství vyslán ke studiu ovocnictví do Severní Ameriky a výsledek studia uveřejnil ve spise „Promyšlennoje plodovodstvo v Severnoj Amerikě“. Bohatou agronomickou prací rozvinul v Rusku Bedřich Heyduk. V r. 1860 se odebral do Ruska, jehož jih a střed procestoval jako vrchní správce několika velkostatků. Konal přednášky o povznesení ruského hospodářství r. 1865 na charkovské universitě a vydal spis „Vzgljad innostranca na položenije ruskogo chozjajstva“. Jako tajemník poltavského spolku hospodářského vydával „Selskochozjajstvennyj věstnik“. R. 1867 přijal místo agronoma v nově zřízeném Černomořském okruhu na kavkazském pobřeží, určeném k osídlení. Osídloval jej českými vystěhovalci, zvelebil tam řepařství, pěstování tabáku, přispěl k rozvoji proslulého sadařství a vinařství západokavkazského kraje. Na svém „zemském účastku“ v Čemešské dolině založil tři české vesnice Glebovku, Kyrilovku a Metodějovku. Stal se jedním z hlavních organizátorů carských velkostatků. R. 1884 přijal místo agronoma kraje Amurského, kde r. 1890 zemřel.

Odchovanec F. Horského ze zemědělské školy v Rabíně František Doubrava odešel v r. 1875 do Ruska, kde zaváděl chmelařství v celých oblastech. Jindřich Havránka působil 20 let jako vedoucí pracovník a ředitel velkostatků v Polsku a Rusku. Byl vynikajícím zemědělským odborníkem, který vynikal v ovocnictví a v šlechtění osiv. Vyšlechtil r. 1903 větevnaté žito a o rok později větevnatou pšenici.

Do carského Ruska i do jiných zemí přicházeli také čeští odborníci v země-

dělském průmyslu, jako cukrovarnický odborník J. Hugo Jelínek spolu s B. Freyem, vynálezcem nového způsobu saturace a zdokonalitele difúze.

Mnoho vynikajících zemědělců působilo úspěšně na velkostatkách v Uhrách, Rumunsku, Polsku, v Americe, Itálii a jinde. Z nich jmenujeme českoamerického novináře Karla Jonáše, který napsal úspěšnou knihu pro americké farmáře „Zlatá kniha pro farmáře“ (1881 a 1888) a K. M. Lamba, který své životní dílo v r. 1883—1894 zakončil jako organizátor velkého melioračního podniku v Ostellatě blíže Ferrary; dílo bylo korunováno plným zdarem.

ZEMĚDĚLSKÉ PORADENSTVÍ V LETECH 1918—1938

Do první světové války se ustálilo zemědělské poradenství ve dvou formách. V přímé poradenské činnosti pracovali učitelé zemědělských škol, konzultanti, inspektoři a učitelé zemědělských rad stykem se zemědělci, pořádáním přednášek, kursů a exkurzí do vynikajících podniků a oblastí. Příkladné zemědělské podniky — velkostatky, šířily zemědělský pokrok ve svém okolí. Zprostředkovanou formu poradenství představoval zemědělský tisk, výstavy, spolková a družstevní činnost zemědělská, rozhlas.

V politické a spolkové roztržetosti, která nastala po válce, nemohla vzniknout jednotná organizace poradenství, jež byla tak obecně potřebná pro maloroľnické závody po pozemkové reformě, zvláště pak na Slovensku. S růstem počtu zemědělských škol rozšířil se i počet zemědělských učitelů, jejichž poradenská činnost byla usměrňována teprve koncem 20. let. Vliv velkostatku na šíření zemědělského pokroku zeslábl. V metodách poradenské činnosti nenastaly velké změny. Převažovaly přednášky a kursy, méně individuální porady přímo v roľnických usedlostech. Počalo se více propagovat zemědělské pokusnictví v roľnických usedlostech. Zanikli však kočovní učitelé, ačkoli v cizině se tato služba udržela. Činnost zemědělských rad byla oslabena s rozšířením spolkové roztržetosti, ale zemědělské rady v českých zemích udržovaly stále osvědčený systém ústředních a oblastních odborných inspektorů ve zvelebovací službě zemědělské. Do poradenské činnosti se zapojovala stále více rostoucí síť státních zemědělských výzkumných ústavů a stanic. Nedostatek finančních prostředků provázel poradenskou činnost těchto institucí a škol po celou dobu existence ČSR.

Do přímé účelové poradenské činnosti vstupovaly i kapitalistické firmy, hledající odbyť v zemědělství na své výrobky. Tak např. mezinárodní Kalisyndikát organizoval u nás hnojařské pokusy pro propagaci pouze draselných hnojiv bez ohledu na potřebu i ostatních živin v rostlinné výrobě. Jiné firmy propagovaly takto stroje, nové metody silážování, aby se zvýšil odbyť kyseliny sírové atd.

Ve zprostředkovatelské formě poradenství se rozrostl zemědělský tisk, vydávaný spolky i některými jednotlivci (časopisy Dadákovy, Melišovy aj.). „Účelovou poradenskou činností“ se zabýval i tisk politických stran, aby získaly hlasy roľnických voličů. Vliv spolků na šíření zemědělského pokroku byl mařen jejich roztržetostí, způsobenou jednak politickými stranami, které si zakládaly vlastní zemědělské a politickozemědělské spolky, jednak přílišnou specializací spolkovou.

V pol. 20. let byl zapojen do šíření zemědělského pokroku i nově založený rozhlas. Velkou část užitečné poradenské práce mohla vykonat zemědělská družstva, kdyby byla přijímala do svých služeb absolventy vysokých i středních zemědělských škol, kteří v denním styku s roľníky mohli účinně šířit zemědělský pokrok. To bylo velkým nedostatkem kapitalistického zemědělského družstevnictví, že nevyužilo velkých odborných znalostí absolventů zemědělských škol; kladlo důraz na kapitalistický způsob obchodování a zanedbávalo odbornou pomoc zemědělství.

Příklady z ciziny, kde od pol. 20. let bylo organizováno intenzivněji zemědělské poradenství, hlavně však působení zemědělské krize, vedly k oživení snah pomoci rolnickým hospodářstvím jednotně organizovanou poradenskou službou. Z iniciativy E. Reicha, vedoucího odboru zemědělského školství v ministerstvu zemědělství, byly zakládány od r. 1933 zemědělské poradny u všech typů zemědělských škol. Ministerstvo zemědělství založilo o rok později časopis „Zemědělský pokrok“ pro poradenství a výzkumnictví a zřídilo Říšský poradní sbor zemědělský při ministerstvu. Poradenská činnost nebyla učitelům zemědělských škol předpisována, ale jen doporučována.

V r. 1930 zřídila Zemědělská jednota individuální agronomickou poradenskou službu. Několik málo poradců této organizace bylo v přímém styku s rolníky daného obvodu, aby jim poskytovali přímou pomoc. Poradců bylo pro nedostatek peněz příliš málo, takže nemohli účinně zasáhnout do hospodaření velkého počtu podniků.

Zemědělské poradny při školách vykazovaly různou úroveň práce, a při 1,5 miliónu zemědělských závodů nepronikla jejich činnost do rozhodující většiny závodů. Nepodařilo se sjednotit činnost poraden u škol, poradců Zemědělské jednoty, poradců nejrozličnějších spolků odborných a zemědělských rad, nebyl vypracován jednotný program poradenské služby.

Poradenskou službu vykonávala také veřejná agronomie (hospodářskotechnická služba u politických úřadů). Na Slovensku trvala již od r. 1912 při županských úřadech, po r. 1918 byla tato služba reorganizována a v r. 1927 přiděleny zemědělské inspektoráty zemským a okresním úřadům. V r. 1934 byla zřízena veřejná agronomie i v českých zemích a celá ČSR měla 47 obvodů státní hospodářskotechnické služby se 77 místy agronomů.

S úspěchem se setkaly každoroční zemědělské výstavy organizované Zemědělskou jednotou v Praze a regionální zemědělské výstavy, pořádané různými oblastními spolky.

Literatura

- HORSKÝ F., 1861–63, Rolnická polní kázání o tom, co jest nejpotřebnější k výkonnému vzdělávání polí, hlavně majetníkům menších pozemků. Praha.
—, 1863, Krátké odůvodnění návrhu k zřizování vzorných hospodářství. Praha.
KODYM F. S., 1857, Hospodářský klíč. Praha.
—, 1862, Hospodářská kniha. Praha.
—, 1862, Úvod do hospodářství. Praha.
KUTNAR F., LOM, F. Dějiny zemědělství českých zemí. Čs. zemědělské muzeum (v tisku).
SITENSKÝ, 1905–1924, Hospodářský slovník naučný, I–IV. Praha.
Hospodářské noviny, redigované F. S. Kodýmem v letech 1852–62.
Věstník ČAZ, Praha 1924–38.

Došlo dne 16. 5. 1971

K vývoji zemědělského poradenství v českých zemích do r. 1938

Zemědělské poradenství vzniklo v počátcích kapitalismu; úsilí zemědělských průkopníků o povznesení roztržité rolnické a maloroľnické výroby bylo spojeno se snahami o národní obrodu a sociální pokrok. První fáze zemědělského poradenství až do konce 60. let 19. stol. vyznačovala se živelností, dobrovolnou obětavou prací zemědělských odborníků, v níž vynikli zejména F. S. Kodým, F. Horský, A. E. Komers, D. Lichard aj. Zemědělský pokrok šířili v rolnických usedlostech osobním stykem, přednáškami, tiskem.

Organizováním poradenské činnosti se zabýval r. 1868 zemský sněm a Vlastenecko-hospodářská společnost, později zemědělská rada. Byli ustanoveni tzv. kočovní (ambulantní) učitelé k poradenské činnosti a učitelé zimních hospodářských škol, kteří šest měsíců v roce vyučovali a v ostatních měsících se věnovali poradenství v příkazaných obvodech. Vedle toho poradenská činnost byla

nedílnou součástí všech učitelů zemědělských škol, později pracovníků v zemědělském výzkumu. Čeští zemědělské odborníci působili v poradenské zemědělské službě také v zahraničí.

Již před válkou a pak zvláště po 1. světové válce se vytvořily dvě formy zemědělského poradenství: přímá forma (poradci byli v přímém styku s rolníky) a zprostředkovaná forma poradenství (tisk, výstavy, spolky, družstevnictví, rozhlas). Od r. 1933 byly zakládány zemědělské poradny u všech zemědělských škol a výzkumných ústavů. Vedle toho se zabývaly poradenstvím Zemědělské rady a nově založená Zemědělská jednota i různé obchodní firmy a politické strany, jímž poradenství mělo pomáhat při získávání odbytu výrobních prostředků nebo hlasů ve volbách. V r. 1934 byla zřízena tzv. veřejná agronomie; celá ČSR byla rozdělena do 47 obvodů státní hospodářsko-technické služby se 77 misty agronomů. Úspěšné byly každoročně pořádané zemědělské výstavy v Praze a regionální výstavy v různých krajích. Zemědělské poradenství za kapitalismu pronikalo velmi obtížně do 1,5 miliónu roztržitých zemědělských závodů v ČSR, zejména do maloroľnické výroby. Tam pracovní přetíženost maloroľníků, rozdrobenost pozemků a malá plocha závodů, nedostatek odborného vzdělání, byly silnou a nepřekonatelnou brzdou v zavádění zemědělského pokroku, zejména zemědělské techniky.

К развитию сельскохозяйственных консультаций в Чехии и Моравии до 1938 г.

Сельскохозяйственные консультации возникли в начальной стадии капитализма; стремления сельскохозяйственных пионеров к подъему рассредоточенного крестьянского и мелкокрестьянского производства были сопряжены со стремлениями к национальному возрождению и социальному прогрессу.

Первая фаза сельскохозяйственных консультаций отличалась вплоть до конца 60 лет IX в. стихийностью, добровольным самоотверженным трудом с. - х. специалистов, среди которых выделились, в первую очередь, Ф. С. Кодым, Ф. Горски, А. Э. Комерс, Д. Лихард и др., распространявшие с. - х. прогресс в сельских поселках путем личного контакта, лекций, печати.

В 1868 г. организацией консультаций занимались земский сейм и Патриотическо-экономическое общество, позже Сельскохозяйственный совет. Были подготовлены так наз. кочевые (амбулаторные) учителя для консультационной работы и учителя для зимних хозяйственных училищ, которые 6 месяцев в году преподавали, а остальные 6 месяцев проводили консультации в назначенных областях. Наряду с этим, консультационная работа была неразрывно связана с деятельностью всех учителей с. - х. училищ, а позже и работников с. - х. исследования. Чешские специалисты сельского хозяйства участвовали в с. - х. консультациях также за границей.

Еще до I первой мировой войны и особенно после нее образовались две формы с. - х. консультаций: непосредственная (консультанты поддерживали непосредственные связи с крестьянами) и косвенная (печать, выставки, общества, кооперации, радио). начиная с 1933 г., с. - х. консультации создавались при всех с. - х. училищах и научно-исследовательских институтах. Вместе с ними консультации проводили также Сельскохозяйственные советы, новый Земледельческий союз, разные коммерческие фирмы и политические партии, которым консультации должны были помочь при обеспечении сбыта средств производства или голосов при выборах. В 1934 г. была создана так наз. общественная агрономия; вся ЧСР была разделена на 47 округов государственной хозяйственно-технической службы с 77 местами для агрономов. Ежегодно с успехом устраивались с. - х. выставки как в Праге, так и местные выставки в различных областях страны. При капитализме с. - х. консультационная работа с трудом проникала в 1,5 млн. разбросанных по ЧСР с. - х. предприятий, особенно в мелкокрестьянское производство, где трудовая перегрузка, раздробленность участков, малая площадь предприятий и недостаток специального образования были сильным и непреодолимым барьером для внедрения с. - х. прогресса, в частности с. - х. техники.

On the Development of Agricultural Consultation Service in the Czech Counties up to the Year 1938

The agricultural consultation service arose at the initial stages of capitalism; the effort of the pioneer agriculturalists for the enhancement of scattered small-scale farming was connected with the effort for national revival and social progress.

The first stage of agricultural consultation services (by the end of the sixties of the 19th century) was characterized by spontaneity, by enthusiastic voluntary work of agricultural specialists among whom F. S. Kodym, F. Horský, A. E. Komers, D. Lichard and others deserve special mentioning. Agricultural progress was spread among the farms through personal contacts, lectures, press.

The organization of the consultation service was dealt with by the Diet in 1868, and by the Patriotic Economic Society, later the Agricultural Council. The „migrating” (ambulatory) advisers were appointed for the consultation service, and the winter farming-schools were established, with teachers who taught the farmers in winter while in the summer season they worked as advisers in the appointed regions. In addition, the consultation activities were an integral part of the work of all teachers of the agricultural schools, and later of the scientists in the agricultural research. The Czech agricultural specialists worked in the consultation services also in foreign countries.

It was already before the war and particularly after World War I that two forms of agricultural consultation services were created: the direct form (the advisers being in direct contact with the farmers), and the intermediated form of consultation (press, exhibitions, unions, co-operatives, radio). From the year 1933 agricultural consultation centres were established at all agricultural schools and research institutes. In addition to all this, consultation services were offered also by the Agricultural Councils and by the new-established Agricultural Union and other commercial companies as well as political parties seeking markets for their means of production or votes for the elections.

In the year 1934 the so called “Public Agronomy” was established. The Czechoslovak Republic of that time was divided into 47 districts of the State Agricultural and Technical Service with 77 agronomists. Great success was achieved by the annual Agricultural Exhibitions in Prague and regional exhibitions in different counties. Under capitalism the agricultural consultation service did not find it easy to make its way to 1.5 million farms unevenly scattered on the territory of the country, particularly to the small holdings. The excessive hard drudgery of the small peasants, the nature of the cultivated land split into small plots and the small acreage of the farms as well as the lack of education were an unsurmountable obstacle standing in the way of agricultural progress, particularly the introduction of new technology.

Adresa autora:

Prof. dr. h. c. František Lom, DrSc., Vysoká škola ekonomická, výrobně ekonomická fakulta, katedra ekonomiky zemědělství, Praha 2, Lazarská 8.
